

Σκοπός του γάμου κατά τον ιερό Χρυσόστομο

[Ορθοδοξία](#) / [Πατερική Θεολογία](#)

[Μητροπολίτης Χαλεπίου Παύλος](#)

Στο Χρυσόστομο είναι σαφές ότι, ενώ ο γάμος δεν μπορεί ν' αποτελέσει πρόφαση ραθυμίας ή φυγομαχίας κατά τον κοινό για όλους τους Χριστιανούς αγώνα, εν τούτοις λόγω της «κοσμικής» και «εφθαρμένης» διακρίσεως που τον αποκόπτει από τον εσχατολογικό του προορισμό, λόγω δηλαδή του ότι ο σκοπός του κακώς μετατοπίστηκε από τη «βασιλεία του Θεού» στην «κοινωνία», έχει καταντήσει «εμπόδιον» στην ταχύτερη πρόοδο προς τον έσχατο και κοινό όλων των Χριστιανών στόχο, δηλαδή προς την τελείωση. Βασική εσχατολογική αρχή για το Χρυσόστομο είναι ότι η «σοφία» της οικογενείας είναι αυτή η ίδια η «κατά Χριστόν φιλοσοφία». Ο γάμος είναι μεν μεταπτωτική μορφή του παρόντος βίου, η υπεροχή όμως της παρθενίας συνίσταται όχι τόσο στην προπτωτική της καταγωγή όσο στη δυνατότητα που φαίνεται να εξασφαλίζει για μια ταχύτερη επάνοδο μάλλον άνοδο προς την ερχομένη βασιλεία. Η διάκριση δηλαδή αφορά στο ήθος, όπου αυτό υπάρχει.

Εν τούτοις η εσχατολογική αυτή προοπτική του Χρυσόστομου διέφυγε την προσοχή μερικών ερευνητών του, οι οποίοι και απέδωσαν τις απόψεις του σφαλερά. Υποστήριξαν δηλαδή, ότι ο ι. πατήρ δίνει την εντύπωση ότι θεωρεί το γάμο σαν κάτι το κατώτερο. Διατείνονται μάλιστα ότι στη διαμόρφωση της κατ' αυτούς απόψεως του καθοριστική υπήρξε η επίδραση του γνωστικισμού, η χηρεία της

μητέρας του, η περιπέτεια του φίλου του Θεοδώρου, η έντονη προσωπική του κλίση προς το μοναχισμό, κι επί πλέον ο αυστηρός κι απαισιόδοξος προσωπικός του χαρακτήρας.

Παρά ταύτα για τον ι. Χρυσόστομο κάθε εκ των υστέρων εισηγμένη μέθοδος, όπως εν προκειμένω ο γάμος, είναι αναμφίβολα καλή και θεραπευτική, εφ' όσον αποτελεί μέτρο της «προνοίας» του φιλανθρώπου Θεού και εντάσσεται στην εσχατολογική «οικονομία» του. Μετά την πτώση ο γάμος αντί περιττού κατέστη «πράγμα σφόδρα χρήσιμον και αναγκαίον». Ενώ λοιπόν στην αρχή, ερμηνεύει ο Χρυσόστομος, πριν δηλαδή από την πτώση, περιρρέουσα ατμόσφαιρα ήταν η ανιδιοτελής αγάπη, η αρμονική συμβίωση με τον πλησίον, μετά την πτώση, όταν παρεισήλθε η αμαρτία, ο άνθρωπος εξέπεσε από το πρόσωπο στο άτομο και σαν ατομιστής πλέον στράφηκε από τον έτερο στον εαυτό του. Διχοτομήθηκε λοιπόν η ενότητα και διαρράγηκε η αγάπη. Έρχεται τότε ο φιλόθεος Θεός κι εξασφαλίζει την ένωση ενσπείροντας την επιθυμία για την επανασύνδεση των «διχασμένων». Όπως παρατηρεί ο Χρυσόστομος, στην αρχή οι πρωτόπλαστοι είχαν μεταξύ τους τόσο αγάπη και οικειότητα, ώστε να είναι σαν «εν», καθώς φαίνεται κι ο Θεός μέσα στο βιβλικό κείμενο «ως περί ενός περί αμφοτέρων διαλεγόμενος». Στη «συζυγία» εκείνη η πρόνοια του Θεού ήταν τόσο μεγάλη, ώστε δεν υπήρχε στη γυναίκα αγάπη μεγαλύτερη από εκείνη που ένωθε προς τον άντρα της· και αντιστρόφως. Αργότερα όμως, όταν υπεισήλθε και υπερίσχυσε η «φιλαυτία», η επιθυμία κρίθηκε σαν στοιχείο θετικό, ακριβώς επειδή αξιολογήθηκε σαν μέσο αποκατάστασης της ενότητος εκείνης. Την ενότητα αυτή αποκαθιστά ο γάμος, όταν ασφαλώς καταργούνται μέσα σ' αυτόν «τα εμά» και «τα σα». Συνεπώς η επιθυμία εντάσσεται μέσα στο εσχατολογικό σχέδιο και αποβαίνει σε μέσο αγάπης του άλλου και τελειώσεως, καθώς μάλιστα και το νόημα της τελειώσεως και της ομοιώσεως με το Θεό δεν ανευρίσκεται παρά μόνο στην αγάπη.

Μετά την πτώση επίσης ο γάμος καταπραΰνει και σαν «φάρμακον» την «λύτταν της φύσεως» και γίνεται μέσο «σωφροσύνης» και αποφυγής κάθε ασχημοσύνης. Αναδεικνύεται λοιπόν «τίμιος ο γάμος». Ο εσχατολογικός εντοπισμός της μορφής του παρόντος βίου ουσιαστικά στην άσκηση και η θεραπευτική κλίμακα της χριστιανικής ηθικής δίνουν στο Χρυσόστομο τη δυνατότητα τόσο να προτρέπει στην παρθενία όσο και να επιτρέπει το γάμο, ενώ το δεύτερο γάμο τον επιτρέπει σαν «συγκατάβασιν» και παραχώρηση πάντοτε προς θεραπεία της ασελγείας και όχι σαν εντολή. Οι γάμοι βέβαια που γίνονται κατά συγκατάβαση τόσο του Παύλου όσο και του Χρυσόστομου δεν θεωρούνται αξιέπαινοι· είναι μεν εκτός κολάσεως και τιμωρίας, αλλά «επαίνων και εγκωμίων ουκ αν δύναιντο κοινωνείν». Επί πλέον «το συγκαταβήναι τοσούτον, ουδέν έτερόν εστιν ή σημείον ασθενείας και απροσεξίας πολλής». Εξ άλλου ο ι. πατήρ συνδέει τον αγιασμό, «ου χωρίς ουδείς όψεται τον Κύριον», με την άσκηση, και διευκρινίζει· αν κάποιος είναι «χωρίς γάμον», «αγνός μενέτω» ή «γαμείτω»· αν πάλι βρίσκεται «εν γάμω», «μη πορνευέτω». Για τον Χρυσόστομο λοιπόν ο αγιασμός κατά τεκμήριο δεν ευδοκιμεί

ιδιαιτέρως στο γάμο, αλλά ούτε και είναι αποκλειστικό προνόμιο της παρθενίας. Απόκειται κυρίως στην προσπάθεια που μπορούν να αναλάβουν και οι μεν και οι δε. Εφ' όσον λοιπόν ο αγιασμός πραγματοποιείται με την άσκηση, η παραβολή εγγάμου και αγάμου δεν θα πρέπει να περιορίζεται στη «σωφροσύνη», αλλά ν' αφορά στο σύνολο των αρετών. Η εσχατολογική προοπτική του Χρυσόστομου και γενικώς της χριστιανικής ηθικής δεν αποτιμάει τον άνθρωπο από τον έγγαμο ή τον παρθενικό του βίο αποκλειστικά. Σαν μόνο αδιάφευστο κριτήριο καταδεικνύεται η ενάρετη ζωή, ο αγιασμός και η άσκηση. Αυτό είναι και το έρεισμα της απόψεώς του ότι ο γάμος σε καμμία περίπτωση δεν παρακωλύει την αρετή. Προς επίρρωσή της επικαλείται πολλά βιβλικά πρότυπα, όπως τον Ενώχ, τον Ακύλα, την Πρίσκιλλα.

Οποιοσδήποτε μετά την πτώση και την εισαγωγή του θανάτου ο γάμος υπηρετεί και τη διαδοχή του ανθρωπίνου γένους. Στον Κλήμεντα Αλεξανδρέα και στους πατέρες γενικώς παρατηρείται μια συσχέτιση του γάμου με την παιδοποιία και το θάνατο. Η γέννηση μάλιστα σαν συνδημιουργία αποδίδεται στο «κατ' εικόνα». Οι απολογηταί όπως οι Ιουστίνος και Αθηναγόρας θέτουν σαν πρώτιστο σκοπό του γάμου και της επιθυμίας την τεκνογονία, την οποία βλέπουν σαν αντίδοτο του θανάτου. Στην άποψη αυτήν συγκλίνει και ο Κλήμης Αλεξανδρεύς. Την τεκνογονία σαν σκοπό του γάμου συναντούμε και στους Λατίνους πατέρες, όπως ο Αμβρόσιος κι ο Αυγουστίνος. Ο Χρυσόστομος όμως έχει στο εν λόγω θέμα ιδιαίτερη θέση εμφανώς εσχατολογική. Σ' αυτόν ο γάμος σχετίζεται μεν με την πτώση, όχι όμως τόσο σαν αντίδοτο του θανάτου απαραίτητο για τη διαίωσιση του γένους, όσο και κυρίως σαν θερα-πευτικό φάρμακο για την τελείωση των ανθρώπων. Ο ι. πατήρ τονίζει ότι η γέννηση οφείλεται στον ίδιο το λόγο του Θεού «αυξάνεσθε και πληθύνεσθε», και όχι στο γάμο. Τη θέση αυτή την επιβεβαιώνει το γεγονός ότι ασφαλώς υπάρχουν έγγαμοι που δεν έγιναν πατέρες, ενώ πολλές γεννήσεις, όπως και η του Ισαάκ, οφείλονται αποκλειστικά στο θέλημα του Θεού. Αν λοιπόν ο άνθρωπος δεν είχε αμαρτήσει, ο Θεός θα μπορούσε και με άλλο τρόπο να κάνει εφικτό τον πολλαπλασιασμό του ανθρωπίνου γένους, όπως γίνεται φανερό κι από τη γέννηση του Αδάμ και της Εύας. Ούτε η παρθενία μειώνει τον ανθρώπινο πληθυσμό ούτε η αύξηση του πληθυσμού εξαρτάται αποκλειστικά από το γάμο. Κι αν δεν μεσολαβούσε η αμαρτία των πρωτοπλάστων, λέγει ο Χρυσόστομος, ο Θεός «ουκ αν ηπόρησεν οδού, δι' ης το ζων ανθρώπων γένος αυξήσει».

Κατά τον Χρυσόστομο ο γάμος και η επιθυμία εισήχθησαν για λόγους καθαρά θεραπευτικούς και ασκητικούς, για την εν Χριστώ τελείωση. Την άποψή του αυτή την τεκμηριώνει εσχατολογικά όχι απλώς από τα «πρώτα» του ανθρώπου, αλλά κι από την ανάσταση του Χριστού, η οποία κατ' αυτόν υπαινίσσεται τα έσχατα. Όπως δηλαδή ερμηνεύει ο ίδιος, πριν από την ανάσταση κυριαρχούσε ο θάνατος, οπότε η τεκνογονία ήταν κάτι ποθητό, διότι αποτελούσε «παρηγορίαν κατά του θανάτου»

και όλοι στήριζαν την ελπίδα τους, σ' αυτή· για ν' αφήσουν «μνημόσυνον» ή «λείψανα ζωής», τη συνέχεια και τη διαδοχή της ζωής των. Έφτασαν μάλιστα να επιτρέπουν για το λόγο αυτό και την πολυγαμία. Διότι οι άνθρωποι δεν είχαν διευκρινισμένη ελπίδα της αναστάσεως, όπως δείχνουν και περιπτώσεις ενάρτων ανθρώπων, λ.χ. του Ιώβ. Τώρα όμως που η ανάσταση διέλαμψε, έγινε «περιττή» η βλέψη αυτή. Προσθέτει μάλιστα ο Χρυσόστομος και άλλο ένα επιχείρημα. Εφ' όσον τώρα η γη «εμπέπλησται» από τους ανθρώπους, δεν υπάρχει ανάγκη να ποθεί και να επιδιώκει κανείς τα τέκνα τόσο όσο τους «πνευματικούς τόκους». Φθάνει μάλιστα και να συμπεράνει· «Ωστε μία τις έστι γάμου πρόφασις, το μη πορνεύειν». Βλέπει δηλαδή το γάμο σαν φάρμακο θεραπείας της επιθυμίας. Αλλού πάλι υποστηρίζοντας πρώτα ότι ο γάμος επεισήλθε, τόσο για να «σωφρονώμεν» όσο και για να «γινώμεθα πατέρες», καταλήγει ότι «των δύο τούτων προηγουμένη η της σωφροσύνης έστι πρόφασις».

Είτε λοιπόν από τα «πρώτα» του ανθρώπου είτε από την «ανάστασιν» του Χριστού εξετάζεται ο γάμος, εσχατολογικώς χαρακτηρίζεται κυρίως σαν «άσκησις» και «θεραπεία» για την τελείωση. Βέβαια στη σκέψη του Χρυσοστόμου αυτό δεν αποτελεί υποβιβασμό της τεκνογονίας και των παιδιών και της οικογενείας, αλλ' απλώς μετατοπίζει την παιδοποιία από το σκοπό στο φυσικό αποτέλεσμα, από το στόχο στη μέθοδο. Διότι τα παιδιά είναι θεμελιώδης παράγων για την τελείωση των γονέων. Είναι όμως ευνόητο ότι η τεκνογονία, όταν δεν οδηγεί στην ενότητα, την αγάπη και την πνευματική δημιουργία, γίνεται αξιοθρήνητη. Η διδασκαλία αυτή του ι. πατρός οφείλεται στο έντονο ενδιαφέρον του ν' αποδείξει ότι η τεκνογονία δεν προσπορίζει στο γάμο τέτοια υπεροχή, ώστε να μειονεκτεί απέναντί του η παρθενία.

Πρώτο λοιπόν συμπέρασμα σχετικό με τη διδασκαλία αυτή του Χρυσοστόμου είναι ότι κατ' αυτόν σκοπός του γάμου είναι η «άσκησις» και η «θεραπεία» για την «τελείωσιν» και την αγάπη και τη σωφροσύνη. Μιλάει δε για τη σωφροσύνη περισσότερο, όχι διότι η σπουδαιότητά της έχει στη σκέψη του προτεραιότητα, αλλά διότι το κάνει αυτό χάριν του ακροατηρίου του. Μένει άλλωστε πιστός στο χωρίο του Παύλου Α' Κορ. 7, 5 όπου σκοπός της σωφροσύνης είναι η αγάπη, κι αυτό πάλι το κάνει χάριν του ακροατηρίου του. Δεύτερο δε συμπέρασμα είναι ότι την τεκνογονία δεν την θεωρεί πλέον σαν κύριο σκοπό του γάμου, την κρατάει όμως σαν μέσο τελειώσεως και την απαιτεί· μόνον όταν αρχίζει να καταλαμβάνει την πρώτη θέση, δεν της αναγνωρίζει τη θέση αυτή. Η εσχατολογική μετατόπιση του κυρίου σκοπού του γάμου από την τεκνογονία στην άσκηση οφείλεται στο ότι η ανθρωπολογία του Χρυσοστόμου εξετάζει τον άνθρωπο όχι φυσιολογικά ούτε ψυχολογικά αλλά σαν πολίτη της βασιλείας των ουρανών, οπότε ο γάμος καθίσταται «μυστήριο». Η υψηλή αυτή και βαθειά θεώρηση του γάμου είναι

άμεση απάντηση προς τους γνωστικούς και προς τους δυτικούς, αφού ο Χρυσόστομος εντάσσει το γάμο στην ίδια την «οικονομία» και πρόνοια του Θεού. Εξ άλλου η υψηλή και ιδιαίτερη θέση του ιερού πατρός διαφαίνεται από το ότι όλοι οι μεταγενέστεροι και ερευνηταί καταφεύγουν σ' αυτόν, όταν θέλουν να τεκμηριώσουν το γάμο. Ο Meyendorff μάλιστα, όταν αρχίζει τις από την παράδοση αποδείξεις, αρχίζει από το Χρυσόστομο.

(Μητροπ. Χαλεπίου-Συρίας Παύλου Yazigi, «Εσχατολογία και ηθική», Διατριβή επί Διδακτορία, Θεσ/νίκη 1992, σ. 300-308)

<http://bit.ly/131d6kc>